

Шӯрои диссертациони
БД.КOA-002 назди Донишгоҳи
миллии Тоҷикистон (734025, ш.
Душанбе, х. Рӯдакӣ 17)

Тақриз

ба рисолаи номзоди Абдуллозода Фарход Нусратулло оид ба мавзӯи “Хусусиятҳои ташаккул ва рушди суди олий дар Тоҷикистон ва Россия даврани шӯравӣ ва пасошӯравӣ (таҳлили муқоисавии таърихӣ-ҳуқуқӣ)” барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзоди илмҳои ҳуқуқшиносӣ аз рӯйи ихтисоси 12.00.01 – Назария ва таърихи ҳуқуқ ва давлат; таърихи таълим оид ба ҳуқуқ ва давлат

Мубрамияти мавзӯи таҳқиқот. Рисолаи номзоди Абдуллозода Фарход ба яке аз масъалаҳои мубрами ҳуқуқии замони муосир бахшида шудааст. Дар замони муосир моҳияти ташкили низоми ҳокимияти судӣ дар мисоли судҳои марҳилаи олий аз бисёр ҷиҳат ба таҳқиқи сарчашмаҳои умумии ташаккулёбии онҳо асос меёбад. Барои таҳлили ҳамаҷонибаи вазъи ҳокимияти судӣ ва дурнамои рушди он дар баробари методҳои ба як шакл даровардашудаи таҳқиқи институтҳои ҷудоғонаи ҳуқуқӣ ва падидаҳо дар соҳаи ҳуқуқ, инчунин таҳлили муқоисавӣ-ҳуқуқии падидаҳои ба ҳамин монанди соҳаи ҳуқуқ дар фазои як оилаи ҳуқуқӣ ва ё низоми ҳуқуқ дар умум маҳсулноқ ва натиҷабаш арзёбӣ мегардад.

Баҳри дарки моҳияти ташкили мақомоти олии судӣ дар шароити муосир таҳлили мукамал, таҳқиқи бунёдӣ ва муносибати таърихнигоронаро ба раванди ташаккул ва рушди низоми судҳо дар ҳудуди давлатҳои ҷудоғона ва давлатҳои таърихӣ умумидоштаро дар мисоли Тоҷикистон ва Россия, тақозо менамояд.

Муаллиф барои иҷрои вазифаи гузошташуда марҳилаҳои асосии таърихӣ рушди мақомоти олий дар низоми судии Тоҷикистон ва Россия мавриди таҳқиқот қарор додааст.

Дар ҷомеаи муосир, аз ҷумла, дар Тоҷикистон ва Россия, таи солҳои охир якҷанд масоили замонавии ҳуқуқӣ вобаста ба даврони гузариш ба миён

омад, ки роҳи ҳалли онҳо бе гузаронидани ислоҳоти судӣ-ҳуқуқӣ имконнопазир буд. Мувофиқи мақсад будани гузаронидани ислоҳот бояд аз таҳлили лаҳзаҳои қатъии таърихи сохтори давлатӣ асос ёбад. Дар робита бо ин масъалаи зарурияти ошкорсозии даврият ва такрорёбии марҳилаҳои ташаккулёбӣ ва рушди мақомоти олии судӣ ба миён меояд. Дар давраи қабули тағйиротҳои кулӣ ва гузаронидани ислоҳоти давлатӣ, тавачҷух махсусан, ба ҳокимияти судӣ дар зери назорати мақомоти олии ин ҳокимият пурзӯр мегардад.

Дарачаи навоарӣ, ки дар натиҷаи таҳқиқоти диссертатсионӣ ба даст омада ва барои ҳимоя пешниҳод шудаанд

Дар диссертатсия 11 наводии илмӣ пешниҳод шудааст, ки аксарияти онҳо аввалин маротиба дар шакли наводонӣ ҳамчун натиҷаи таҳқиқоти диссертатсионӣ пешниҳод шудаанд, аз ин сабаб лоиқи дастгирӣ мебошанд.

1. Масъалаҳо ва рукҳои муҳими ташаккули низоми Суди Олӣ дар шароити муосир, дар баробари дигар омилҳои объективӣ ва субъективӣ ба мавзӯи таҳқиқи сарчашмаҳои умумии барқарорсозии он таъсия менамояд.

2. Дар ташаккул ва рушди низоми судии замони шӯравии Тоҷикистон ва Россия дар ибтидо таъсири низоми судии қабл аз инқилобии ин давлатҳо таъсири амиқ дошт. Тоҷикистон ва Россия дар даврони қабл аз инқилобӣ дорои низоми судии хоси худ буданд, ки дар баробари махсусиятҳо, инчунин умумиятҳо ва вижагиҳои умдавиро доштанд.

3. Санадҳои сиёсӣ-ҳуқуқии дар заминаи ҳаракатҳои инқилобӣ дар ҳудудҳои Тоҷикистон ва Россия қабул шуда, ки ба тағйирпазирии сохтор ва табиати низоми идоракунии давлатӣ асос гузошта буданд, ба тағйирпазирӣ ва ташаккулёбии низоми нави судӣ дар ин давлатҳо таъсир расонидаанд. Дар гузариш аз низоми судҳои қабл аз инқилобӣ, ки дар шакли судҳои шариятӣ, қабилавӣ, анъанавӣ ва империявӣ амал мекарданд, ба низоми судии нави шӯравӣ инқилоби октябри соли 1917 ва инқилоби сентябри соли 1920 дар Бухоро нақши муҳим ва марказиро бозиданд, аммо ин ҳама якборагӣ таъсири низоми кӯҳнаи низоми судиро решакан накард, дар Тоҷикистон то соли 1929 таъсири меъёрҳои шаръӣ ва қарорҳои қозихони маҳалҳо дар

масъалаҳои оилавӣ қувваи қонунӣ дошта, низоми судии шӯравии Россия зиёд аз усулу таркиббандии низоми судии қабл аз инқилобиро то дергоҳ ҳифз намуд.

4. Дар таърихи ҳуқуқ масъалаи зарурияти ошкорсозии даврият ва такрорёбии марҳилаҳои ташаккул ва рушди мақомоти давлатӣ, махсусан ҳокимияти судӣ вобаста ба талаботи замон, аз воситаҳои муҳими инъикоси ҷараёни рушди низоми ҳуқуқӣ ва давлатӣ маҳсуб мегардад. Дар давраи қабули тағйироти кулӣ ва гузаронидани ислоҳоти давлатӣ тавачҷӯҳ нисбат ба муассисаҳои судӣ пурзӯр мегардад, чунки онҳо дар ҳифзи қонуният, манфиатҳои давлат ва шаҳрвандон меистанд. Дар ин радиф дар таърихи ҳуқуқи халқи тоҷик омӯзиш ва таҳлили ислоҳоти судии солҳои 20–ум ва азнавташкилсозии мақомоти адлия ва судҳо дар солҳои 50–уми садаи гузашта ва ташаккули низоми судӣ дар давраи соҳибхтиёрии давлатӣ аҳамияти хосаи илмӣ ва амалӣ касб менамояд. Дар ин навгонӣ ҷолиби қабул даврандӣ ва фосилаи мустақил ҷудо кардани низоми судиро мувофиқи мақсад меҳисобем.

Таҳлили гузаронидашуда мувофиқи мақсад будани ошкорсозии даврият ва такрорёбии марҳилаҳои ташаккул ва рушди мақомоти судиро нишон медиҳад.

5. Даврандӣи умумии таърихи ислоҳот ва рушди низоми судӣ дар Тоҷикистон ва Россия имкон фароҳам меорад, ки табиати такмилёбии низоми ҳокимияти судӣ дар шароити муосир вобаста ба таъинот ва функцияҳо, ки замоне дар натиҷаи ислоҳотҳо дар муддати дуру дарози таърихӣ ҷойиз шудаанд ва ҳоло дар паҳнои Конститутсияи давлат дар маҷмӯъ вобаста ба табиати давлати демократии Тоҷикистон муттаҳид шудаанд, дар алоҳидагӣ тақсимбандӣ ва тавсиф гарданд. Асосҳои конститусионӣ–ҳуқуқӣ, ки таъинот, функция ва ташаккулёбии Суди Олии Ҷумҳурии Тоҷикистонро дар давраҳои гуногуни таърихӣ муайян мекарданд, вобаста аз муттааллиқӣ ба ин ва ё он арзишҳои конститусионӣ ба гурӯҳҳои алоҳида тақсим кардан мумкин аст.

6. Ислоҳоти даврии судҳо дар замони шӯравӣ ва пасошӯравӣ дар низоми идораи судӣ шароитҳои заруриро барои ташаккули дурусти ҳокимияти судӣ ва таҷдиди муносибати мусбии ҷомеа нисбати ҳокимияти судӣ фароҳам оварда, гузариши ҳокимияти судиро ҳамчун нави ҳокимияти мустақили судӣ бо мурури замон аз васати дигар мочараҳои сиёсӣ ва ҳуқуқӣ таъмин намуд. Мақомоти олии судии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Федератсияи Россия дорои ваколатҳои ба ҳам монанди мурофиавӣ, ба монанди фаъолият ба ҳайси суди марҳилаи аввал, марҳилаҳои кассатсионӣ ва назоратӣ, додани тавзеҳоти дастурӣ оид ба масъалаҳои таҷрибаи судӣ буда, вале дар масъалаи ҳақду ҳудуди салоҳият Суди Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон салоҳияти камтар дорад. Ҷустуҷӯи интиҳоби роҳи беҳтарини гузаронидани ислоҳоти судӣ–ҳуқуқӣ дар Ҷумҳуриҳои Тоҷикистон ва Россия бо баҳисобгирии паҳлуҳои мусбии ислоҳоти гузаронидашуда ва гузаронидашаванда дар Тоҷикистон ва Россия бо роҳи таҳлили муқоисавӣ ақоидҳои муайянро нисбат ба мукамалгардонии мақомоти олии судӣ тақмил дода, дар пасманзари ҳуҷҷаҳои рисолаи илмӣ пешниҳодҳои зеринро ногузир гардонд:

А) Дар доираи ислоҳотҳои судӣ–ҳуқуқӣ минбаъд бояд масъалаи мувофиқи мақсад будани муттаҳидсозии Суди Олӣ ва Суди Олии иқтисодии Ҷумҳурии Тоҷикистон баррасӣ шавад.

Б) Дар илми ҳуқуқшиносӣ ҳангоми мурочиат ва муносибат ба низоми судӣ ва таҳлили табиати ҳуқуқии он асосҳои конституционӣ–ҳуқуқӣ ҳамчун рӯкни муҳими муайянкунандаи табиат ва таъиноти ҳокимияти судӣ фарқ ва арҷгузорӣ карда шаванд. Чунин муносибат имконияти дуруст татбиқ намудани ҳокимияти судиро дар амалия дар паҳнои арзиш ва принсипҳои конституционии «мустақилият», «қонуният», «ҳолисият», «адолати судӣ», «волоияти ҳуқуқу озодиҳои инсон» ва амсоли инҳо таъмин менамояд. Асосҳои конституционӣ–ҳуқуқии таъинот, функция ва ташкили Суди Олӣ вобаста аз мансубияти онҳо ба ин ва ё он арзишҳои конституционӣ ба намудҳои зерин гурӯҳбандӣ шуданашон мутобиқ ба мақсад аст:

– асосҳои конституционӣ–ҳуқуқӣ, ки дорои хислати асосҳои сохтори конституционӣ мебошанд;

– меъёрҳои конституционӣ–ҳуқуқӣ, ки ба ҳуқуқ ва озодиҳои инсон ва шаҳрванд асос меёбанд;

– асосҳои конституционӣ–ҳуқуқӣ, ки татбиқи онҳо дар салоҳияти мақомоти қонунгузор ва иҷроия қарор дорад;

– асосҳои конституционӣ–ҳуқуқӣ, ки бо ҳокимияти судӣ, сохтори он ва адолати судӣ алоқаманданд.

7. Таҳлили мақоми ҳуқуқӣ ва вазъи Судҳои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Федератсияи Россия дар низоми мақомоти судӣ имконият медиҳад, ки тавсифотҳои марҳилавии рушди суд ва мансубияти баррасии парвандаҳоро вобаста ба сатҳ ва сифати зинаи муайяни судӣ, ки аз табиати сохтори идории давлатҳо маншаъ мегиранд, муайян созем. Масалан, Суди Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳамчун зинаи сеюми судӣ ва Суди Олии Федератсияи Россия ҳамчун зинаи чорум баромад менамояд. Ин гуногунии мақомӣ аз сохтори маъмури–худудии давлатҳо бармеояд.

Дар асоси омӯзиши адабиёти илмӣ ва таҳлили базаи қонунгузорӣ, ки муносибатҳои ҳуқуқиро дар соҳаи ташаккул ва фаъолияти ҳам Суди Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва ҳам Суди Олии Федератсияи Россия танзим менамояд имкон дорад, функцияҳои зиёди мушобех ва умумии ду мақоми олии судиро ошкор намуд.

Аз ин дидгоҳ, мақоми олии судии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Федератсияи Россия се самти умумии фаъолиятро доранд, ки ин баррасии парвандаҳо ба ҳайси суди марҳилаи якум; иҷрои ваколатҳои назоратӣ, яъне фаъолият бо тартиби кассатсионӣ ва назоратӣ; таҷрибаи функцияи тавзеҳотии мақоми олии судӣ.

Чанбаи муҳимми фарқкунанда он мебошад, ки Суди Олии Федератсияи Россия дар мувофиқа бо меъёрҳои конституционӣ дорои ҳуқуқи ташаббуси қонунгузорӣ мебошад. Дар робита бо ин, мувофиқи мақсад мешуморем, ки ваколатҳои ташаббуси қонунгузорӣ ба Суди Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон вогузор карда шавад.

8. Қиёс ва таҳлили муқоисавии вазъи ҳуқуқии Судҳои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Федератсияи Россия чунин умумият ва вижагиро дар сохтори низомии судии ду давлат муайян намуд:

А) Ҳамчун қисмати олии сохтори Суди Олӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Федератсияи Россия – Пленум баромад менамояд, ки дар ҳайати Раис, муовини якум, муовинони ӯ, котиби Пленум ва судяҳои Суди Олӣ фаъолият мекунад. Функсияи муҳими Пленумҳои Судҳои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Федератсияи Россия таъмини ягонагии таҷрибаи судӣ бо воситаи додани тавзеҳот дар намуди Қарори Пленуми Суди Олӣ доир ба истифодабарии меъёрҳои қонунгузорию моддӣ ва муруфиавӣ ҳангоми амалисозии адолати судӣ мебошад.

Б) Қисмати навбатии таркибии сохтори Суди Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон аз рӯи табақабандии сохторӣ Раёсат (Президиум) баромад менамояд, ки мақоми коллегиялӣ буда, дар ҳайати Раис, чонишини якуми ӯ, чонишинон ва судяҳои ботаҷриба ва тахассусноки Суди Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон баромад менамоянд. Чунин қисмати сохторӣ дар ҳайати Суди Олии Федератсияи Россия низ амал менамояд.

Фаъолияти Президиуми Судҳои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Федератсияи Россия ғайр аз амалисозии дигар ваколатҳо ба баррасии парвандаҳои мушаххас бо тартиби назоратӣ равона карда шудааст, ки ин кафолати иловагии ҳифзи ҳуқуқ ва манфиатҳои қонунии инсонро таъмин менамояд.

В) Инчунин қисмати дигари таркибии сохтори Суди Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон аз рӯи табақабандии сохторӣ, ки адолати судиро амалӣ месозад – коллегияҳои судӣ мебошанд, ки онҳо дар шаклҳои умумиятдор бо ваколатҳои вижа дар низомии Суди Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Федератсияи Россия вучуд доранд. Дар асоси таҳлили маълумотҳои омории фаъолияти Судҳои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Федератсияи Россия маҳз онҳо қисмати зиёди фаъолияти судии мақоми олии судии давлатро иҷро менамоянд.

Дар Суди Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон панҷ коллегияи судӣ аз рӯи парвандаҳои граждани, оилавӣ, чиноятӣ, маъмурӣ ва коллегияи ҳарбӣ амал мекунад. Дар ҳайати Суди Олии Федератсияи Россия ҳафт коллегияи судӣ амал менамояд: 1) доир ба парвандаҳои апеллятсионӣ; 2) доир ба парвандаҳои ҳуқуққвайронкунии маъмурӣ; 3) доир ба парвандаҳои граждани; 4) доир ба парвандаҳои чиноятӣ; 5) доир ба бахсҳои иқтисодӣ; 6) доир ба парвандаҳои хизматчиёни ҳарбӣ; 7) доир ба парвандаҳои интизомӣ.

Дар фарқият аз таҷрибаи Ҷумҳурии Тоҷикистон дар асоси моддаи 9 Қонуни федералии конституционии Федератсияи Россия «Дар бораи Суди Олии Федератсияи Россия» дар коллегияҳои судии Суди Олии Федератсияи Россия ҳайати судӣ аз ҳисоби судяҳо, ки ба ҳайати коллегияи мувофиқи судии Суди Олии Федератсияи Россия шомиланд, аз ҷониби Раиси Суди Олии Федератсияи Россия ташкил карда мешаванд.

Г) Яке аз ҷанбаҳои муҳими қиёспазир ва ҳаммонанди мақоми Суди Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Федератсияи Россия ин фаъолият ва салоҳияти онҳо ба шумор меравад. Бояд қайд намуд, ки самти муҳими фаъолияти мақоми олии судии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Федератсияи Россия ваколати баррасии парвандаҳои мушаххас бо тартиби кассатсионӣ ва назоратӣ мебошад. Ин марҳилаҳои судӣ ҳамчун кафили ҳуқуқ манфиатҳои қонунии шаҳрванд дар ҳолати қабули санади ғайриқонунии судӣ баромад менамоянд.

Д) Нуқтаи муҳим ва тавлидгари умумияти низоми судии Тоҷикистон ва Россия дар умумияти сарчашмаҳо ва манбаъҳои ислоҳотии онҳо низ зухур меёбад. Ислоҳоти судӣ-ҳуқуқӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Федератсияи Россия ба чунин арзишҳо ва сарчашмаҳои ҳуқуқӣ такя менамояд:

- афзалияти ҳуқуқу озодиҳои инсон ва шаҳрванд, кафолати ҳифз ва ҳимояти онҳо аз тарафи давлат;
- волоияти қонун дар тамоми соҳаҳои фаъолияти ҳаётии давлат ва ҷомеа;
- масъулияти дучонибаи давлат ва шахсият, дигар иштирокчиёни муносибатҳои ҳуқуқӣ;
- ҳудудгузори салоҳияти ҳокимияти қонунгузор, иҷроия ва судӣ;

– таъмини ҳокимияти судии мустақил ва адолати судии беғараз.

9. Рушд ва такмили низоми Суди Олӣ дар Тоҷикистон ба андешаи қатъии муаллиф дар оянда танҳо дар сурате натиҷабаш хоҳад шуд, ки агар дар самти муайянсозии таъинот, функсияҳо, вазифаҳо, ваколатҳо ва ҳуқуқҳои Суди Олӣ ва низоми судӣ дар маҷмӯъ, заминаҳои ҳуқуқӣ ва сиёсии фаъолияти судҳо устувор ва қатъӣ дар пояи принсипи умумии конституционии мустақилият ва танҳо ба қонун тобеъ будани онҳо сурат гирифта, ҳадаф ва маҳаки асосии фаъолияти судӣ назаран ташкил намудани муҳокимаи одилонаи судӣ ва татбиқи адолати судӣ ва амалан ба ҳимоя ва таъмини ҳуқуқи озодиҳои инсон ва шаҳрванд равона карда шаванд.

10. Дар шароити муосир васеъсозии салоҳияти Суди Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон доир ба баррасии парвандаҳо аз рӯи марҳилаи аввал дар баробари парвандаҳое, ки қонун онҳоро ба тобеияти Суди Олӣ додааст, аз ҳисоби баррасӣ ва ҳалли парвандаҳоеро, ки бо парвандаҳо оид ба мавриди баҳс қарор додани санадҳои ғайримеъёрии ҳуқуқӣ, амалҳо (беамалии) вазорату идораҳои ҷумҳурӣ, шикоят намудани хулосаҳои комиссияи имтиҳонот ва қарори комиссияи таҳассусӣ оид ба гирифтани масъулияти мақоми адвокатӣ ва ғ. алоқаманданд, ногузир гардидааст. Ба назари муаллиф омӯзиши таҷрибаи судӣ аз ҷониби Суди Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон кори заҳматталаб буда, неруи кадрӣ махсус, нақша ва маҷмӯи муайяни корҳо ва барқарорӣ меъёрӣ–ҳуқуқиро тақозо менамояд, ки дар ин самт тавсеа ва мукамалгардонии падида ва захираҳои кадрӣ соҳа, дастгирии молиявӣ ва ҳуқуқии соҳа аз ҷониби мақоми қонунбарор ва иҷроия шарт ва зарур аст. Бо ин мақсад пешниҳод карда мешавад, ки салоҳияти Суди Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар таҳрири зерин мукамал карда шавад: дар сарҳати 5 моддаи 22 Қонуни конституционии Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи судҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон» пеш аз калимаи «ҷамъбаст», калимаи «меомӯзад ва»–ро илова намуда, калимаи «намуда», бо калимаи «менамояд» иваз карда шуда, ифодаи «қонунҳо ва дигар санадҳои меъёрии ҳуқуқии» бо ифодаи «қонунгузорӣ ва санадҳои зериқонунии» тағйир дода шавад».

11. Бо мақсади таъмин намудани назорати судӣ ва баландбардории самаранокии фаъолияти Суди Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон бояд дар ҳайати он воҳидҳои нави мустақили сохторӣ (коллегияи кассатсионӣ, коллегияи судӣ оид ба парвандаҳои иқтисодӣ, коллегияи судӣ оид ба парвандаҳо, ки бо ноболиғон алоқаманданд, таъсис дода шавад.

Асоснок ва ҳақиқӣ будани хулоса ва пешниҳодҳои таҳқиқоти диссертатсионӣ.

Навгонӣ, хулоса ва пешниҳодҳои дар натиҷаи таҳқиқоти диссертатсионӣ ба даст омада, дар заминаи сарчашмаҳои зиёди илмӣ ва меъёрию ҳуқуқӣ (зиёда аз 203 асари илмӣ, 25 таҳқиқоти диссертатсионӣ, 10 манбаи интернетӣ асарҳои ба забонҳои хориҷӣ нашршудаю сарчашмаи меъёрию ҳуқуқии амалкунанда) ба даст омадаанд. Инчунин, муаллиф хулосаю пешниҳодҳои худро дар 6 номгуи мақолаҳои илмӣ аз соли 2014 то имрӯз дар маҷаллаҳои бонуфузи Тоҷикистон, ки дар феҳристи Комиссияи аттестатсионии ин давлатҳо ҷойгир шудаанд, нашр намуда, мавриди баррасии муҳаққиқону мутахассисон қарор додааст.

Истифодаи васеи методологияи муосири илмӣ дар таҳияи рисолаи илмии Абдуллозода Фарҳод Нусратулло эҳсос мегардад. Дар диссертатсия ба таври зарурӣ аз усулҳои умумиилмӣ ва усулҳои махсуси тадқиқотӣ истифода гардидааст, ки қорбасти онҳо барои таҳияи хулосаю навгонии илмии объективона имконият фароҳам оварданд. Махсусан, истифодаи усулҳои диалектика, таърихӣ – ҳуқуқӣ, таҳлил ва муқоисаи ҳуқуқӣ ба муаллиф шароит фароҳам овардааст, ки як қатор хулосаҳои илмии асоснок пешниҳод намояд.

Аҳамият и илмӣ, амалӣ, иқтисодӣ ва иҷтимоии натоиҷи диссертатсия бо пешниҳоди тавсияҳо оид ба истифодаи онҳо.

Натиҷаҳои илмии бадастовардаи рисолаи мазкур ифодаи худро қисман дар таҳияи барномаҳои ислоҳоти судӣ–ҳуқуқӣ дар ҷумҳурӣ ёфтанд ва дар амалияи судӣ мавриди истифода қарор доранд. Инчунин маводи рисолаи мазкурро метавон ҳангоми мукамалгардонии қонунгузорию соҳавӣ, ки ташаккулёбӣ ва фаъолияти судҳоро танзим менамояд, мавриди истифода қарор дод. Хулоса ва пешниҳодоти амалии рисолаи мазкур, ки аз таҳлили муқоисавӣ–ҳуқуқӣ бармеояд, имконият медиҳад, ки амсила ва концепсияҳои

такмилсозии минбаъдаи фаъолияти Суди Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон коркард карда шавад.

Маводи рисолаи мазкурро дар раванди таълим, яъне ҳангоми омӯзиши фанни таърихи давлат ва ҳуқуқи Тоҷикистон, ҳуқуқшиносии муқоисавӣ, таърихи ҳуқуқи инсон, мақомоти ҳифзи ҳуқуқ, ҳуқуқи муҳофизати ҳаққонӣ, ҳуқуқи муҳофизати гражданин, курсҳои махсуси таърихи ҳокимияти судӣ дар Тоҷикистон, стандартҳои байналмилалӣ муҳокимаи одилонаи судӣ, механизми судии ҳифзи ҳуқуқи инсон ва ғайра мавриди истифода қарор дод.

Сохтори диссертатсия вобаста ба мақсад ва вазифаҳои дар назди муҳаққиқ ва таҳқиқот гузошташуда мантиқан дуруст ҷобачо карда шуда, ба фасл ва бобу хулоса, феҳристи сарчашмаҳои истифодагардида тақсим карда шудааст.

Таълифоти натиҷаҳои таҳқиқоти диссертатсионӣ дар нашрияҳои илмӣ.

Феҳристи маводи ҷопии муаллиф баёнгари он аст, ки муаллиф дастовардҳои илмии худро ба таври комил ва ба таври зарурӣ таҳия ва нашр намуда, мавриди омӯзиши муҳаққиқу мутахассисони соҳа гардонидаст. Натоиҷи таҳқиқоти илмии муаллиф дар 6 мақола дар маҷаллаҳои илмӣ дар феҳристи Комиссияи олии аттестатсионӣ назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон мавҷудбуда нашр шудаанд.

Автореферат мазмуни диссертатсияро пурра инъикос намуда, маълумоти заруриро дар шакли мухтасар оид ба диссертатсия дода метавонад.

Диссертатсия дар самти ихтисоси 12.00.01 – Назария ва таърихи ҳуқуқ ва давлат, таърихи таълимотҳои ҳуқуқӣ ва сиёсӣ таҳия шуда, доираи фароҳи масъалаҳои фалсафии ҳуқуқӣ, геополитикӣ ва таърихи дар бар гирифта, метавонад бомуваффақият дар самти интиҳобнамудаи муаллиф Ҳимоя гардад.

Дар қатори дастовардҳои эҷодӣ дар рисолаи пешниҳоднамудаи муаллиф баъзе камбудии масъалаҳои баҳсталаб мушоҳида мегардад.

1. Пеш аз ҳама, ҳангоми шиносӣ бо матни рисола, ки бо забони соддаи тоҷикӣ сода ва фаҳмо навишта шудааст, баъзе иллатҳои забонӣ низ ба назар мерасад. Тарзи таҳия ва навишти диссертатсия барои шинос шудан бо он хеле мувофиқ аст, вале муаллиф ҳангоми таҳияи матн ба таври кофӣ ба истифодаи

истилоҳоти забони ҳуқуқӣ аҳамият надода, ба калимаю ибороти истифодаи умум бештар таваҷҷӯҳ кардааст.

2. Баҳри боз ҳам мукамал гардонидани тадқиқоти илмӣ ба андешаи мо ҳуб мешуд таҳқиқоти диссертатсионӣ давраи Тоҷикистони таърихӣ ва давраи соҳибхитиёриро васеътар фаро мегирифт. Интихоби комили ин давраҳо дар он муҳим арзёбӣ мегардад, ки дар баъзе аз марҳилаҳои номбаршуда, ислоҳоти хеле назарраси низоми судӣ дар ҳаёти ҳуқуқии Тоҷикистон ва Россия ба вуқӯъ омадааст.

3. Нуқтаи назари муаллиф, ки мутобиқи банди 11 дар саҳифаи 19-и рисола ба ҳимоя бароварда мешавад “Дар таъя ба омилҳои конституционӣ, шароити воқеиву вазъияти афкори омма, мақоми ҳуқуқӣ ва салоҳиятнокии Суди Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон, муҳаққиқ имконияти иҷрои ҳуқуқи ташаббуси қонунгузориро аз ҷониби Суди Олӣ дар заминаи қонунгузорӣ ба манфиати адолати судӣ ва такмили низоми ҳуқуқии давлат меҳисобад” ба фикри мо баҳсталаб буда, асосноккунии иловагиро талаб мекунад.

4. Ниҳоят дар қор баъзе аз норасоҳои грамматикӣ вучуд доранд, аммо нуқснокии онҳо дар муносибат ба иқдоми ба забони модарӣ навиштани рисола ҳеҷ аст.

Пешниҳодҳои баҳсталабе, ки баён гардид, қимати баланди илмии диссертатсияро ба ҳеҷ вачҳ паст намекунанд. Диссертатсияи пешниҳодгардида таҳқиқоти илмии таҳассусӣ буда, дар сатҳи баланди илмӣ таҳия гардидааст. Он қори мустақил, баохиррасида ва комплексӣ мебошад, ки ба масъалаи мубрами рӯз баҳшида шуда, ба як қатор масъалаҳои баҳсталаби илмӣ равшанӣ андохта, роҳҳалҳои қисми дигари мушкилоти ҳуқуқиро пешниҳод кардааст.

Мутобиқати мазмун ва шакли таҳияи диссертатсия ба талаботи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба дараҷаи илмии номзади илмҳои ҳуқуқшиносӣ

Таҳқиқот саҳми илмии муаллиф дар таҳлилу баррасии яке аз масъалаҳои мубрами илми ҳуқуқии замони муосир баҳшида шудааст.

Диссертатсияи Абдуллозода Фарҳод Нусратулло дар мавзӯи “Хусусиятҳои ташаккул ва рушди суди олий дар Тоҷикистон ва Россия

давраи шӯравӣ ва пасошӯравӣ (таҳлили муқоисавии таърихӣ-ҳуқуқӣ)” аҳамияти назарӣ ва амалии илмӣ дар соҳаи ҳуқуқ дошта, таҳқиқоти комил ва баохиррасида мебошад, ки дар он як қатор навгониҳои илмӣ пешниҳод шудаанд.

Хулосаю пешниҳодҳои таҳияшуда холигиро дар омӯзиши илмии ин масъалаҳо пурра намуда, имконият барои ҳаллу баррасии як қатор масъалаҳои мубрами ҳуқуқэҷодкунӣ ва амалисозии ҳуқуқро фароҳам меоваранд.

Диссертатсия ба талаботи бандҳои 10-12, 14, 16 «Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ ва унвони илмӣ (дотсент, профессор)», ки бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 26-уми ноябри соли 2016, таҳти №5050 тасдиқ гардидааст, ҷавобгӯӣ мебошад.

Дар маҷмӯъ, диссертатсияи Абдуллозода Фарҳод Нусратулло дар мавзӯи “Хусусиятҳои ташаккул ва рушди суди олий дар Тоҷикистон ва Россия давраи шӯравӣ ва пасошӯравӣ (таҳлили муқоисавии таърихӣ-ҳуқуқӣ)” таҳқиқоти илмии мустақилона анҷомёфта ба ҳисоб рафта, дар он натиҷаҳои нави илман асоснок ба даст омадаанд ва мушкилоти мушаххаси илмӣ ҳалли худро ёфтаанд. Аз ин сабаб, муаллифи он – Абдуллозода Фарҳод Нусратулло барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои ҳуқуқшиносӣ аз рӯйи ихтисоси 12.00.01 – Назария ва таърихи ҳуқуқ ва давлат; таърихи таълимоти ҳуқуқӣ ва сиёсӣ (илмҳои ҳуқуқшиносӣ) сазовор мебошад.

Муқарризи расмӣ н.и.х. дотсенти
кафедраи назария ва таърихи
давлат ва ҳуқуқи ДДХБСТ

92 7741515
shukhrat-1975 @ mail.ru

Кенчаев Ш.Ю.

